

УДК 343.14:351.745.7:343.974

Погорецький Микола Анатолійович —
начальник Управління Служби безпеки Укра-
їни, доктор юридичних наук, професор, за-
служений діяч науки і техніки України

Теорія доказів — методологічна основа оперативно-розшукового документування організованої злочинної діяльності

*У статті розкривається значення теорії доказів як методоло-
гічної основи оперативно-розшукового документування органі-
зованої злочинної діяльності.*

Ключові слова: теорія доказів, оперативно-розшукове докумен-
тування, організована злочинність.

Сучасна злочинність, якій властиві організованість, професіоналізм, транснаціональний характер, діяльність якої має особливо тяжкі наслідки, становить небезпеку не лише національним інтересам окремої держави, а й всьому світовому співтовариству. Вона посягає на цілий комплекс найбільш значущих соціальних цінностей, таких як життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека людини, безпека суспільства і держави, приватна, суспільна й державна власність тощо.

Злочинні угруповання, проникаючи в органи законодавчої влади й державного управління, у правоохоронні й судові установи, лобіюють у них свої незаконні інтереси, завдають значних збитків суспільству та державі, а також конкретній людині, яка відповідно до Конституції України (ст. 3) визнається найвищою соціальною цінністю у державі.

Висока технічна оснащеність злочинних угруповань, наявність у них власної розвідки й контррозвідки, володіння ними новітніми формами й методами протидії правоохоронним і судовим органам ускладнює, а іноді й унеможливорює виявлення ознак вчинюваних ними злочинів лише кримінально-процесуальними та криміналістичними засобами. Важливе місце у цьому процесі посідає оперативно-розшукова діяльність (далі — ОРД), якій властиві специфічні форми й методи, що дозволяють виявляти й документувати злочини не лише після того, як

вони вчинені, але й на стадіях їх підготовки або вчинення, здійснювати профілактичну діяльність.

Проблеми боротьби з організованою злочинністю, у тому числі й засобами ОРД, були предметом дослідження у низці наукових праць вітчизняних та зарубіжних фахівців: О. М. Бандурки, І. І. Басецького, О. М. Бусол, В. М. Бутузова, В. Д. Гавловського, П. Т. Геги, О. М. Джужи, О. Ф. Долженкова, В. С. Зеленецького, А. І. Долгової, А. П. Закалюка, Н. С. Карпова, Д. Й. Никифорчука, Б. В. Романюка, В. П. Шеломенцева, О. Ю. Шостки, О. Ю. Шумилова та ін. Проте до цього часу в теорії ОРД значення теорії доказів як методологічної основи оперативно-розшукового документування організованої злочинної діяльності належним чином не розкривалося. А між тим, як свідчать результати аналізу оперативно-розшукових та кримінальних справ щодо організованої злочинності, саме нечітке розуміння теоретичних засад доказового права працівниками оперативно-розшукових підрозділів є однією з причин недостатньої ефективності їх роботи з оперативного документування злочинів та допущення ними помилок при документуванні фактичних даних, які згідно з вимогами КПК України можуть бути доказами у кримінальній справі.

З урахуванням зазначеного, метою цієї статті в межах визначеного редколегією її обсягу, є розкриття питання про значення теорії доказів як методологічної основи оперативно-розшукового документування організованої злочинної діяльності.

Теорія доказів, за справедливим твердженням відомого правознавця В. Д. Спасовича, “становить центральний вузол усієї системи судочинства, душу всього кримінального процесу, начало, що його рухає, утворює його сутність, яка обумовлює і судоустрій, і всі головні форми судочинства” [1, с. 7].

Теорія доказів має не лише теоретичне і практичне значення для оперативно-розшукового документування обставин злочину, а й методологічне, оскільки розкриває поняття доказів, види доказів, предмет, межу, процес та структуру доказування, співвідношення доказування і пізнання, засоби пізнання і доказування, правовий статус суб'єктів доказування, визначає вимоги до доказів, що дозволяє визначити роль та місце ОРД в отриманні певних видів доказів у кримінальній справі та у кримінально-процесуальному доказуванні, предмет оперативно-розшукового документування та шляхи й засоби використання його результатів в інтересах кримінального судочинства. Теорія доказів озброює оперативних працівників методологічним арсеналом для здійснення ефективного оперативно-розшукового документування обставин злочинів, учинених організованими злочинними угрупованнями.

Методологічне значення теорії доказів для оперативно-розшукового документування полягає і в тому, що оперативно-розшукове документу-

вання та кримінально-процесуальне доказування здійснюється за одними і тими ж законами гносеології. В основі оперативного-розшукового документування та кримінально-процесуального доказування є одні й ті ж методи пізнання, які лише мають певну специфіку застосування з урахування специфіки цих двох близьких за змістом, але різних за формою видів правової діяльності.

Для оперативного-розшукового документування методологічне значення теорії доказів обумовлене тим, що злочин як явище об'єктивної дійсності і як матеріальний процес пов'язаний з цією дійсністю різноманітними внутрішніми та зовнішніми зв'язками, що мають об'єктивно-суб'єктивний характер і як складні динамічні системи здатні відбиватися в навколишньому середовищі на об'єктах матеріального світу: предметах, речовинах, на тілі жертви і самого злочинця, в мозку людини (в пам'яті їх очевидців та учасників).

Відбиття події злочину в навколишньому середовищі на матеріальних об'єктах являє собою складний матеріальний психофізіологічний процес, який обумовлює специфіку утворення відповідних слідів. Таке відбиття може бути як простим, так і мати складний багатоступеневий характер. У результаті первинного відбиття утворюються сліди, що являють собою так звані первинні носії (джерела) інформації, які зберігаються певний час. Характеристика таких слідів залежить від конкретного виду злочинів, а також від конкретних обставин певного злочину.

Джерелами інформації про злочин у широкому розумінні залежно від суб'єктів, які її сприймали, є сама його подія, явище, предмети, люди та їх взаємодія. Але сама подія недоступна для пізнання у кримінальному процесі, її можна пізнати лише ретроспективно — за слідами злочину. На відміну від кримінального-процесуальних засобів пізнання обставини злочину такі обставини можуть бути пізнані засобами ОРД безпосередньо в ході його підготовки та вчинення, що дає можливість запобігти його вчинення або швидко й повно розкрити його, що сприяє виконанню завдань кримінального судочинства. Проте пізнання обставин злочину засобами ОРД здійснюється лише в межах відповідної оперативного-розшукової справи шляхом оперативного-розшукового документування.

Оперативно-розшукове документування — це здійснюваний уповноваженими посадовими особами ОРД і встановлений Законом України "Про оперативно-розшукову діяльність" [2] (далі Закон про ОРД) та відомчими нормативно-правовими актами комплекс взаємозалежних дій і рішень, спрямованих на пізнання обставин злочину й достовірне відбиття (закріплення, фіксація) у матеріалах ОРД результатів та порядку цього пізнання (фактичних даних про злочин, процесу здійснення ОРЗ, прийнятих рішень тощо) з метою вирішення завдань ОРД та використання їх в інтересах кримінального судочинства.

Оперативне документування в ОРД полягає у концентрації матеріалів оперативно-службового документування в матеріалах оперативно-розшукової справи з метою збирання, накопичення, систематизації і аналізу фактичних даних, перевірки і оцінювання результатів оперативно-розшукових заходів, а також прийняття на їх підставі відповідного рішення посадовими особами оперативно-розшукових підрозділів.

Для формування оперативно-розшукової справи використовуються оперативно-службові документи, що відображають результати заходів в межах ведення оперативно-розшукових справ, як дослідження предметів, носіїв інформації, документів, а також збору зразків для порівняльного дослідження, оперативної закупки, контрольованої поставки, обстеження різноманітних об'єктів, прослуховування телефонних переговорів, зняття інформації з технічних каналів зв'язку, контролю поштових відправлень, телеграфних та інших повідомлень.

Виходячи з аналізу правоохоронної практики, оперативно-розшукове документування організованої злочинності здійснюється як ініціативно оперативно-розшуковими підрозділами до порушення кримінальної справи в рамках ведення відповідної категорії оперативно-розшукових справ, так і після порушення кримінальної справи уповноваженим суб'єктом кримінального процесу (органом дізнання, слідчим, прокурором, судом) в ході оперативно-розшукового супроводження (забезпечення) кримінального судочинства.

Мета документування в ОРД обумовлена, перш за все, інтересами кримінального судочинства. Вона полягає у створенні умов, що забезпечують використання в процесі досудового розслідування та судового розгляду кримінальної справи отриманих негласним шляхом фактичних даних про злочин (матеріалів ОРД), які можуть бути використані як докази у кримінальному процесі. А тому оперативні працівники й керівники відповідних оперативно-розшукових підрозділів повинні добре володіти теорією доказів. На відміну від слідчого, прокурора та суду, уповноважені суб'єкти ОРД, здійснюючи оперативно-розшукове документування, повинні не лише знати поняття і класифікацію доказів, процес отримання кожного виду доказів у кримінальній справі, мету, предмет та межі доказування, процес кримінально-процесуального доказування та місце в ньому ОРД, способи отримання, оцінки та використання кожного з видів доказів та їх в сукупності для прийняття відповідних процесуальних рішень, а й уміти оперативно-розшуковим шляхом із застосуванням спеціальних форм та методів забезпечити отримання кожного з цих видів доказів уповноваженими суб'єктами кримінально-процесуального доказування.

Орієнтиром оперативно-розшукового документування є такі статті КПК України: ст. 64, яка визначає обставини, що підлягають доказуванню в кожній кримінальній справі; ст. 65, яка визначає поняття

та види доказів (засоби кримінально-процесуального доказування); ст. 66, яка визначає шляхи отримання доказів; ст. 67, яка визначає процедуру оцінки доказів, статті 68—83, які визначають порядок отримання кожного виду доказів у кримінальній справі, за виключенням протоколів з відповідними додатками, складеними уповноваженими органами за результатами оперативно-розшукових заходів.

Слід зазначити, що на результативність оперативно-розшукового документування обставин злочину негативно впливає відсутність єдності поглядів серед науковців на поняття та зміст кримінально-процесуальних доказів. У сучасній теорії кримінального процесу склалося дві основні концепції поняття доказів. Прихильники першої концепції (М. М. Михеєнко, С. М. Стахівський та ін.) висловили думку, що доказами є лише відомості про факти (фактичні дані), джерела ж доказів, зазначені в кримінально-процесуальному законі, до поняття доказів не входять, а мають самостійне значення [3, с. 83 ; 4, с. 125—126].

Прихильники другої концепції розуміють доказ як єдність фактичних даних та їх процесуальних джерел (В. Я. Дорохов, В. І. Зажицький, М. Є. Шуμιло та ін.), яка, на наш погляд, найбільш чітко відображає сутність доказу в кримінальному процесі. У цьому контексті П. А. Лупинська обґрунтовано завзначає: “доказ у кримінальній справі виступає в єдності свого змісту (“фактичні дані”) і процесуальної форми (“джерело одержання фактичних даних”), тобто діалектичній єдності форми й змісту” [5, с. 136]. З цього випливає, що фактичні дані в будь-якому з названих у кримінально-процесуальних законах джерел можуть існувати, зберігатись, передаватись та досліджуватись виключно в їх нерозривній єдності з останніми. За відсутності такої єдності доказ втрачає свою сутність.

Проте серед прибічників цієї точки зору є принципові розбіжності щодо змісту окремих елементів такої діяльності, і, насамперед, щодо джерел доказів, джерел фактичних даних та їх співвідношення, що за певних умов має негативні наслідки для результатів оперативно-розшукового документування.

Аналіз висловлених точок зору дає підстави для висновку, що основною причиною розбіжностей поглядів на поняття доказів у сучасному кримінальному процесі є відсутність єдності думок щодо їх гносеологічної та правової природи.

Для правильного розуміння доказу в кримінальній справі слід виходити з того, що будь-яка злочинна подія за законами відображення утворює сліди на матеріальних об'єктах речового походження та в пам'яті людей як результат злочину. І сама подія, і її сліди є фактами об'єктивної дійсності. Під фактами у філософії розуміють і подію, і результат, а у логіці факт — це форма емпіричного знання, яка протиставляється теорії або гіпотезі.

Утворені злочином сліди є одночасно носіями і джерелами інформації про злочин. Сліди як джерела інформації про злочин у теорії кримінального процесу називаються ще й фактичними даними (даними про факти, відомостями про факти), які відповідно до ч. 1 ст. 65 КПК України (де зазначається, що доказами в кримінальній справі є “всі фактичні дані”), утворюють зміст доказів.

У ході прийняття рішення у кримінальній справі при обґрунтуванні достовірності набутого знання про об’єктивну реальність, яка є об’єктом кримінально-процесуального пізнання, орган дізнання, слідчий і суд оперують як відомостями про факти, так і самими “фактами” (“обставинами”), проте визнання доказами як фактичних даних (відомостей), так і самих фактів суперечить не лише гносеології, а й закону, оскільки у кримінальному судочинстві важливо точно розрізнити “обставини” (“факти”), що підлягають доказуванню у кримінальній справі, й відомості (дані про ці факти, фактичні дані), на підставі яких ці факти (обставини) встановлюються. Факти безвідносно до доказування — це об’єктивна реальність, яка існує незалежно від людини. Однак для того, щоб відомості про цей факт могли бути використані в доказуванні, він повинен бути пізнаний кримінально-процесуальними засобами, включений до сфери кримінально-процесуального доказування уповноваженою на це особою (органом дізнання, слідчим, судом). Отже, фактичними даними є набуті із визначених законом джерел відомості про факти, а не самі факти.

Таким чином, фактичні дані як відомості (інформація) про факти (обставини злочину) являють собою основу для одержання доказів. Саме в цьому сенсі серед завдань ОРД вказується “пошук і фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена кримінальним кодексом України” (ст. 1 Закону про ОРД).

Однак зазначені фактичні дані стають доказами не автоматично, навіть за умови отримання їх із встановлених законом джерел, відповідно до визначеної кримінально-процесуальним законом для кожного з їх видів форми, а лише після визнання їх доказами особою, у провадженні якої перебуває кримінальна справа. Саме з цього моменту сукупність фактичних даних та їх джерел набуває статусу доказу в кримінальній справі.

Якщо злочинна подія і утворені нею сліди є об’єктивними категоріями, які не залежать від суб’єкта їх пізнання, то фактичні дані (інформація про них) є категорією суб’єктивною, оскільки ці дані (інформація, дані про злочин) сприймаються конкретно особою (суб’єктом). Якщо це інформація вербального характеру, то її сприймає особа, яка бачила чи чула як сама, так і від інших осіб про обставини злочину. Якщо це сліди речового походження, то їх сприймає орган дізнання, слідчий, поняті, суд.

Сприйняття будь-якою особою (суб’єктом) об’єктивних обставин (фактичних даних про злочин) завжди має суб’єктивний характер.

Суб'єктивний характер мають і докази у кримінальній справі, змістом яких є фактичні дані, що сприйняті через їх джерела суб'єктом, який веде кримінальний процес. Суб'єктивний характер сприйняття фактичних даних та визнання їх доказами уповноваженим суб'єктом кримінального процесу, у тому числі й на підставі матеріалів ОРД, отриманих у ході оперативно-розшукового документування, є однією з причин судово-слідчих помилок.

Виходячи з зазначеного, в новому КПК України доцільно при визначенні поняття доказів у кримінальній справі залишити термін “всякі фактичні дані”, який відповідає змісту всіх видів доказів у кримінальній справі, а також зберегти нормативно-правове визначення поняття доказу на стадіях досудового розслідування та судового розгляду кримінальної справи, що має важливе методологічне значення і для оперативно-розшукового документування та відповідає сучасним потребам теорії і практики.

При аналізі правових актів, що регулюють питання оперативно-розшукового документування та використання його результатів у кримінально-процесуальному доказуванні, звертає на себе увагу те, що поряд із ч. 1 ст. 65 КПК України, в якій йдеться про фактичні дані, що встановлюються через засоби, зазначені в ч. 2 цієї статті (показання свідка, показання потерпілого та ін.), на фактичні дані вказується й у ч. 3 ст. 66 КПК України, в якій зазначається, що “у передбачених законом випадках особа, яка провадить дізнання, слідчий, прокурор і суд у справах, які перебувають в їх провадженні, вправі доручити підрозділам, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, провести оперативно-розшукові заходи чи використати засоби отримання фактичних даних, які можуть бути доказами у кримінальній справі”.

Термін “фактичні дані”, який використовують для отримання доказів, вживається і в п. 2 ч. 1 ст. 10 Закону України про ОРД, в якому вказується, що матеріали ОРД використовуються для отримання фактичних даних, які можуть бути доказами у кримінальній справі, й у ч. 3 ст. 15 Закону України “Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю”, де зазначається, що “фактичні дані, одержані та зафіксовані співробітниками спеціальних підрозділів із застосуванням технічних засобів, можуть бути використані як докази в судочинстві”. Виходячи з цього, постає питання про співвідношення фактичних даних, які викладені в зазначених нормах КПК України, Закону про ОРД і Закону України “Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю” [6].

Аналіз норм зазначених законодавчих актів дає підстави для висновку, що гносеологічна природа наведених фактичних даних є однаковою, проте вони відрізняються між собою за низкою правових чинників. Одним із таких чинників є їх джерела, оскільки фактичні дані, що використовую-

ються для отримання доказів у кримінальній справі, незалежно від свого походження (одержані вони в ході ОРД чи уповноваженою особою у кримінальному процесі), потрапляють у кримінальний процес через джерела доказів, у спосіб, визначений кримінально-процесуальними законами для кожного їх виду. Таким чином, будь-які фактичні дані, отримані поза кримінальним процесом, у тому числі й у ході оперативно-розшукового документування, підлягають кримінально-процесуальному дослідженню в процесі кримінально-процесуального доказування відповідно до вимог КПК України і лише після цього та за рішенням особи, у провадженні якої перебуває кримінальна справа, можуть набути статусу доказів у кримінальній справі.

Результати аналізу норм чинного КПК України, що регулюють питання отримання всіх видів доказів у кримінальному процесі, передбачених ч. 2 ст. 65, дають підстави для висновку, що частини 1, 2 і 3 ст. 66 КПК України суперечать як одна одній, так і ст. 65 КПК України, яка дає визначення поняття доказів у кримінальній справі, а також іншим статтям КПК України, що регламентують порядок їх отримання.

У цьому контексті важливим є визначення змісту джерела фактичних даних та джерела доказів, а також їх співвідношення, що дасть змогу відповісти на питання, чи можуть бути джерелами доказів матеріали ОРД, отримані за результатами оперативно-розшукового документування, і яку роль у формуванні таких джерел такі матеріали можуть відігравати.

Виходячи з засад гносеології, у слідах події злочину відображаються ознаки особи, що його вчинила, а також тих предметів, які нею були застосовані під час вчинення злочину, ознаки самої події злочину. Безпосереднім джерелом слідів злочину в загальному розумінні є суспільно небезпечний вплив особи, що вчинила злочин, поведінка якої проявляється у формі дії або бездіяльності, на об'єктивну дійсність, взаємодія предметів і станів, тобто сама подія злочину.

Оскільки пізнання події злочину в кримінальному процесі має ретроспективний характер і подію злочину можна пізнавати лише за її слідами, то сліди, що утворилися в результаті події злочину, також є джерелами інформації (джерелом фактичних даних). У широкому розумінні джерелами інформації (фактичних даних) є як сама подія злочину — для її учасників та осіб, які її спостерігали, так і сліди, що утворилися в результаті його вчинення. Подія злочину, як і її сліди, є категорією об'єктивною. Вони можуть бути пізнані за допомогою будь-яких джерел інформації, причому кількість та види таких джерел залежать від конкретних обставин вчиненого чи такого, що готується, злочину. Тому перед органами, що здійснюють ОРД та кримінальний процес, у ході виконання їх повноважень постає завдання відшукування джерел інформації (фактичних даних), які за певних умов можуть стати джерелами відповідних доказів.

Поняття “джерело інформації” тісно пов’язане із поняттям “носії інформації”. Поняття “джерело інформації” і “джерело фактичних даних” є лише умовно тотожні. Між ними є певна різниця.

Джерело інформації є категорією, що має характер як вірогідності, якщо вона відбиває вірогідні знання про об’єкт пізнання, так і ймовірності, якщо такі знання є ймовірними (наприклад, на підставі чуток, брехні, навмисного обмовлення тощо).

Джерело фактичних даних завжди відбиває знання про факти як об’єктивну категорію. Тому ці знання презумуються вірогідними.

Категорії “джерело інформації” і “джерело фактичних даних” є суб’єктивними, якщо такими джерелами є або самі суб’єкти, або інформація (дані), що від них сприймається уповноваженими суб’єктами ОРД чи кримінального процесу, або те й інше.

У гносеологічному розумінні джерелом інформації (фактичних даних) є також і працівник підрозділу, що здійснює ОРД, причому як першоджерелом, коли він сприймає інформацію безпосередньо під час події злочину, будучи впровадженим у злочинну групу чи здійснюючи оперативне документування, так і похідним джерелом, якщо він отримав інформацію з оперативних джерел. Похідним джерелом інформації (фактичних даних) є працівник органу дізнання, слідчий, поняті, судді, оскільки вони сприймають інформацію як із першоджерел — слідів злочину, так і з тих джерел, які самі є похідними. Наприклад, у результаті сприйняття інформації слідчим чи судом при допиті оперативного працівника, якому стали відомі обставини злочину від його оперативних джерел, чи при допиті свідка, який отримав інформацію від осіб, які були очевидцями злочину, тощо, слідчий і суд стають похідними джерелами інформації.

Джерело інформації (фактичних даних) може стати джерелом доказу лише в разі залучення його до кримінального процесу у встановленому кримінально-процесуальним законом порядку, отримання від нього закріплених у відповідній процесуальній формі фактичних даних, що входять до предмета доказування у кримінальній справі, та визнання їх доказами відповідною уповноваженою особою. Так, наприклад, показання свідка як джерело доказів можуть виникнути в кримінальному процесі лише за умови, що особа, якій відомі певні обставини злочину, допитана як свідок відповідно до вимог КПК України (статті 68—71, 166—170, 292—293, 303—307). В окремих випадках такою особою може бути і оперативний працівник, і слідчий, і навіть суддя. У практиці зустрічаються випадки, коли особи, що ведуть кримінальний процес, допитуються з приводу отримання ними тих чи інших доказів у кримінальній справі, яка була в їх провадженні.

Об’єкт речового походження як джерело фактичних даних (інформації) може стати джерелом речового доказу лише в разі, якщо

предмети, які були знаряддям вчинення злочину, зберегли на собі сліди злочину або були об'єктом злочинних дій, або є грошима, цінностями чи іншими речами, нажитими злочинним шляхом, або предметами, що можуть бути засобами розкриття злочину і виявлення винних або спростування обвинувачення чи пом'якшення відповідальності (ст. 78 КПК України). Крім того, об'єкт речового походження як джерело фактичних даних може стати джерелом речового доказу лише після його огляду, докладного опису і приєднання до справи постановою слідчого чи ухвалою суду (ст. 79 КПК України).

У широкому розумінні джерелом будь-якого доказу є сама подія злочину. Проте для кримінального процесу має значення конкретизація кожного джерела доказів для всебічного дослідження обставин злочину, у тому числі із використанням засобів ОРД.

Джерелами таких доказів, як протоколи слідчих і судових дій та інші документи, виходячи з поняття доказів як єдності фактичних даних та їх джерел, на нашу думку, є відповідно самі протоколи й документи. При визначенні протоколів слідчих і судових дій як доказів слід звернути увагу на те, що відповідно до п. 20 ст. 32 КПК України протокол — це документ про проведення слідчих і судових дій, про їх зміст і наслідки. Однією з умов визнання їх доказами є підтвердження в них обставин і фактів, що мають значення для справи (ст. 83 КПК України). Дотримання процесуальної форми при складанні протоколів слідчих і судових дій є однією з умов визнання їх доказами, проте сама процесуальна діяльність є не джерелом доказів, а лише засобом отримання фактичних даних, викладених у цих протоколах, що можуть стати доказами у кримінальній справі в разі відповідності їх вимогам, які ставляться до доказів у кримінальному процесі. Джерелами таких доказів, як речові докази, є самі речові докази (об'єкти речового походження), а джерелами фактичних даних, які можуть бути використані як докази, є предмети, які були знаряддям вчиненого злочину, зберегли на собі сліди злочину або були об'єктом злочинних діянь, гроші, цінності та інші речі, нажиті злочинним шляхом, і всі інші предмети, які можуть бути засобами для розкриття злочину і виявлення винних або для спростування обвинувачення чи пом'якшення відповідальності (ст. 78 КПК України).

Джерелами доказів протоколів з відповідними додатками, складеними уповноваженими органами за результатами оперативно-розшукових заходів, є самі протоколи цих заходів та їх додатки.

Отже, дискусійність такої складної і проблемної категорії, як докази багато в чому пояснюється тим, що деякі науковці та практики необгрунтовано намагаються окремі складові елементи (фактичні дані та їх джерела), які лише у своїй єдності утворюють поняття “доказ”, розірвати і надати їм самостійного значення, що не відповідає ґносео-

логічній і правовій природі цієї правової категорії та негативно впливає на правозастосовний процес, у тому числі й на ефективність оперативно-розшукового документування.

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що з урахуванням того, що теорія доказів є методологічною основою оперативно-розшукового документування, її засади потребують постійного удосконалення відповідно до вимог часу, який свідчить про зростання кількісно-якісних показників сучасної злочинної діяльності, набуття нею рис організованості, професіоналізму та транснаціональності. А тому заходи впливу на злочинність з боку держави мають бути адекватними.

Список використаних джерел

1. Спасович В. Д. О теории судебно-уголовных доказательств в связи с судостроительством и судопроизводством / В. Д. Спасович. — СПб., 1861. — 432 с.
2. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18 лют. 1992 р. № 2135-ХІІ // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 1992. — № 22. — Ст. 303.
3. Михеенко М. М. Доказывание в советском уголовном судопроизводстве : [монография] / М. М. Михеенко. — К. : “Вища школа”, 1984. — 136 с.
4. Стахівський С. М. Теорія і практика кримінально-процесуального доказування : [монография] / С. М. Стахівський. — К. : НАВСУ, 2005. — 272 с.
5. Уголовный процесс : [учебник для вузов] / под общ. ред. П. А. Лупинской. — М. : Юристъ, 1995. — 544 с.
6. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю : Закон України від 30 черв. 1993 р. № 3341-ХІІ // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 1993. — № 35. — Ст. 358.

В статье раскрывается значение теории доказательств как методологической основы оперативно-розыскного документирования организованной преступной деятельности.

The article deals with the importance of the theory of proofs as a methodological basis of the operative-investigative documenting of the organized criminal activity.

Стаття надійшла до редакції журналу 4 червня 2010 року.